

УДК 329 (477)

PHENOMENON OF SOCIAL POPULISM IN ACTIVITIES OF POLITICAL PARTIES OF MODERN UKRAINE**ФЕНОМЕН СОЦІАЛ-ПОПУЛІЗМУ В ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ****Bubnov I.V. / Бубнов І.В.***c.hist.s., as.prof. / к.іст.н., доц.*

ORCID: 0000-0001-5155-0780

*Odessa State Environmental University, Odessa, Lvovskaya 15, 65016**Одеський державний екологічний університет, Одеса, вул.Львівська 15, 65016*

Анотація. У статті розглянута актуальна проблема поширеності феномена соціал-популізму у політичному просторі України та визначено основні тенденції його подальшого розвитку. Здійснено аналіз основних причин та ознак явища популізму в контексті політичного ландшафту сучасної України. Підкреслюється важливість досліджуваної проблеми задля свідомого сприйняття та реальної оцінки ролі різних політичних сил в політичних процесах України.

Ключові слова: популізм, соціал-популізм, політична платформа, ідеологічні орієнтири, партійні проекти, соціальна структура сучасного українського соціуму світоглядно-цивілізаційний поділ.

Вступ.

Серед актуальних проблем розвитку політичних партій в Україні є відсутність у більшості з них чітких ідеологічних орієнтирів, концепцій і стратегій розвитку і домінування у їх діяльності так званого партійного популізму. Широка поширеність популізму в політичному просторі сучасної України і, зокрема, в діяльності політичних партій змушує звернути особливу увагу на причини цього явища та можливі засоби його викриття, адже його ігнорування є дуже небезпечним в контексті перебігу та результатів електоральних процесів в країні.

Основний текст.

Серед основних видів проявів популізму в діяльності політичних партій, як правило, є різка антагоністична політична риторика або політики, яка спрощує існуючі проблеми і зводить їх до розпливчастих рішень, що претендують на репрезентацію всіх без винятку соціальних інтересів [1, С.75].

Теоретичною базою феномена популізму у вітчизняних умовах є еkleктична комбінація різних ідеологій у політичних платформах більшості партій. Розмітість, чи навіть повна відсутність ідеологічної платформи – є чи не ключовою проблемою більшості з них [2, С.12]. Світовий досвід свідчить, що практично жодна партія у своїй повсякденній діяльності не дотримується крайніх і твердих ідеологічних рамок і, залежно від соціально-економічних тенденцій і політичних настроїв суспільства, використовує найбільш вдалі положення одночасно декількох ідеологій, однак в умовах України подібні ситуації, як правило, набувають характеру партійного популізму спрямованого на прийняття кон'юнктурних політичних рішень.

Саме відсутність елементарних ідеологічних орієнтирів призводить до

виникнення багатьох, ситуативних партійних проектів, створених спеціально під виборчі кампанії різного рівня. У свою чергу, поява таких штучних утворень поступово призводить до подальшого зменшення ідеологічної складової й зростання частки популізму, а загальний низький рівень політичної культури й свідомості суспільства, разом з постійним пошуком альтернативи, лише примножує шанси на успіх подібних політичних проектів.

Означені обставини визначають ще одну специфічну рису прояву популізму у вітчизняних умовах – це відсутність довготривалого, стабільного та реалізованого курсу в практичній політичній діяльності більшості партій сучасної України.

Більш глибокі причини явища соціального популізму у політичному процесі сучасної України вітчизняними політологами вбачаються в соціально-економічній площині. Зокрема, на думку А. Єрмолаєва, поява соціал-популізму прямо пов'язана з процесом олігархізації української державної машини [3]. За умов, коли майже всі більш-менш помітні підприємства в Україні перебувають у руках великих фінансово-промислових груп, поточні і майбутні проблеми нестачі кваліфікованих кадрів вирішуються ними не шляхом виплати працівникам зарплат, адекватних їхньому внеску в створення продукції, а навпаки, через їх відпочаткове заниження. Перший засіб означав би зменшення сум, що проходять через органи державної влади та перерозподіляються у вигляді податків, і, по суті, ставив би у рівні умови бізнес, що має представництво в органах влади й бізнес незалежний. Тоді як другий варіант передбачає підвищення державою податків, а фінансові кошти через державний бюджет ідуть на соціальні програми, завдяки яким і виживають українці.

Теоретично – це доволі прийнятна схема для життя соціально орієнтованої держави. Подібна практика існує у багатьох країнах. Однак ті держави, де у влади перебувають уряди соціал-демократів і ідеологічно близькі до них політичні сили, соціальний перерозподіл здійснюється не за рахунок працівників, а за рахунок власників капіталів.

В Україні ж такий перерозподіл здійснюється із найменшими втратами для власників. І це створює економічне підґрунтя для розквіту соціал-популізму: адже більша частина родин в Україні може лише виживати на існуючі зарплати, а це означає необхідність здійснення всіляких доплати до певного рівня, як правило, у формі соціальної допомоги. Саме тому власники підприємств, які одночасно виступають основними фінансовими донорами ключових політичних партій в Україні, охоче йдуть на соціальні за формою, але популістські по суті кроки. Вони у прихованій формі виплачують частину зароблених українцями грошей у вигляді соціальних виплат і, разом з тим, здобувають можливість, за допомогою представництва в органах законодавчої й виконавчої влади, утримувати основні важелі керування фінансовими, економічними й політичними процесами як у регіональному, так і в державному масштабі.

Отже, за існуючої в Україні олігархічній соціально-економічній моделі, чиновники та політики задля забезпечення своїх соціально-популістських програм і надалі будуть залізати в кишеню до тих, хто на ділі, а не в

передвиборних закликах, примножує валовий внутрішній продукт.

За визначених обставин був би природним запит українського суспільства на широку і потужну присутність у вітчизняному політичному житті партій лівого ідеологічного спрямування. Але більш ніж 25-річний період еволюції політичних партій в сучасній незалежній Україні демонструє неухильну тенденцію постійного відмирання тих партій, які претендували на статус лівих (КПУ, СПУ, ПСПУ тощо), однак реально не мали жодної конструктивної соціальної програми реорганізації та модернізації суспільного життя. За умов зміни соціальної структури українського суспільства та природного відходу більшості населення від ностальгії за радянськими часами, місце таких партій почали займати соціал-популістські сили.

Вітчизняні науковці зазначають, що соціальна структура сучасного українського соціуму є сприятливішою саме для соціал-популізму і аж ніяк не для класичної лівої ідеології. У 2013 році серед людей із правом голосу налічувалося 12 млн пенсіонерів, що не працювали, 10,1 млн самозайнятих і часто неофіційно найманих на підприємствах із менш ніж 10 працівниками, 4 млн бюджетників, 1,6 млн безробітних та близько 1,5 млн студентів. На 29 млн електорату цих категорій припадало тільки 6,3 млн штатних найманих працівників на підприємствах із 10 й більше робочими місцями. Із них помітна частина теж трудилася на державних фабриках та заводах [4, С.24]. Тобто добробут лівової частки виборців пов'язаний із централізованим перерозподілом національного продукту через бюджет, пенсійний чи інші соціальні фонди державою, та аж ніяк не в парі «найманий працівник – приватний капіталіст».

Ці соціальні зміни зумовили те, що в українському суспільстві дедалі чіткішим став не традиційний електоральний розлам на лівих та правих, а світоглядно-цивілізаційний поділ на проросійську частину виборців, що ностальгують за радянськими часами, та проєвропейську. Вибір, який у цих умовах зробили спочатку комуністи, а потім і соціалісти, різко позбавив їх соціал-популістськи налаштованих симпатиків на Заході та в Центрі. Це призвело до того, що електорат цих регіонів, а згодом і Півдня країни, значно більш схильний через особливості своєї соціальної структури до соціал-популізму, не змінив своїх уподобань. Нішу КПУ, СПУ та ПСПУ спочатку поступово зайняв Блок Юлії Тимошенко (хоча формально й намагався позиціонувати себе як правоцентристський), а після розчарування в ньому почався перерозподіл на користь «Свободи», а відтак Радикальної партії Олега Ляшка. Остання, своєю чергою, поволі стала переманювати до себе свободівського виборця. Згодом на «благодатному» полі соціал-популістської демагогії стали з'являтися й інші політичні сили – «За життя», «Блок Міхеїла Саакашвілі» тощо.

Незважаючи на те, що в Україні в цілому відбулася диференціація проєвропейських політичних сил, а програми та риторика багатьох партій («Батьківщина», «Народний фронт», «Громадянська позиція», «Самопоміч») загалом звільнилися від соціал-популістської складової, слід констатувати, що популізм не є короткостроковим явищем у вітчизняному політичному процесі.

Серед наявних тенденцій, що і подалі визначатимуть його політичний успіх можна визначити такі:

– політика стала більш медіацентричною та персоніфікованою, а саме популістські партії є більш пристосованими до різних типів сучасної комунікації та загравання з виборцями;

– процес конституціоналізації, що відбувається в Україні, вимагає змін у площині електорального процесу, коли виборці шукають різні канали висловлення своїх ідей та захисту своїх інтересів, а лояльність до партій і партійних програм не є ефективним інструментом захисту інтересів виборців.

Заклучення та висновки.

Можна зробити висновок, що, з відходом старих лівих в Україні з'явилася нова генерація політиків і політичних сил, які стали вдало експлуатувати схильність до примітивного соціал-популізму значної частини громадян, усе ще уражених радянською формою світосприймання. Соціал-популістська риторика є зручним інструментом різних політичних сил в Україні у боротьбі за електоральні симпатії громадян і тому ще на тривалий час приречена на політичний успіх. Тривання соціал-популістських тенденцій у вітчизняному політичному просторі загрожує подальшим зменшенням залишків національного багатства, які можна було б перерозподілити під обіцянки спрощеного вирішення всіх існуючих проблем.

Література:

1. Литвин В. Популістські партії у структурі модерних партійних систем країн Центральної Європи: порівняльний аналіз// Освіта регіону : політологія, психологія, комунікації. – 2012. – № 2. – С. 69-77.
2. Конончук С.Г., Ярош О. А. Ідеологічне позиціонування політичних партій в Україні / Укр. незалеж. центр політ. дослідж. – К. : Агентство «Україна», 2013. – 52 с.
3. Єрмолаєв А. Країною керує корпорація. Державні інститути приватизовано // Дзеркало тижня. Україна. – 2014. – 7 лютого – №4.
4. Крамар О. КПУ йде, соціал-популізм залишається // Український тиждень. – 2014. – 9 жовтня – № 40 (360). – С.22-24.

References:

1. Litvin V. Populistski partii u strukturі modernix partijnix sistem krajin centralnoї Evropi: porivnyalnij analiz// Osvita regionu : politologiya, psixologiya, komunikacii. – 2012. – № 2. – s. 69-77.
2. Kononchuk S.G., Yarosh O. A. Ideologichne pozicionuvannya politichnix partij v Ukraїni / ukr. nezalezh. centr polit. doslidzh. – K. : Agentstvo «Ukraїna», 2013. – 52 s.
3. Ermolaev A. Kraїnoyu kerue korporaciya. derzhavni instituti privatizovano // Dzerkalo tizhnya. Ukraїna. – 2014. – 7 lyutogo – №4.
4. Kramar O. KPU jde, social-populizm zalishaetsya // Ukraїnskij tizhden. – 2014. – 9 zhovtnya – № 40 (360). – s.22-24.

Abstract. The article deals with the current problem of the prevalence of the phenomenon of social-populism in the political space of Ukraine and identifies the main tendencies for its further development. The analysis of the main causes and features of the phenomenon of populism in the

context of the political landscape of modern Ukraine has been analyzed. The importance of the problem under investigation for the conscious perception and real assessment of the role of different political forces in the political processes of Ukraine is emphasized.

Key words: *populism, social-populism, political platform, ideological benchmarks, party projects, social structure of contemporary Ukrainian society, philosophical and civilizational division.*

Стаття відправлена: 18.09.2018 г.

© Бубнов І.В.